

ЛИЧНА БИБЛИОТЕКА ПАТРИЈАРХА ПАВЛА: ПРИМЕР ИНТЕРИНСТИТУЦИОНАЛНЕ САРАДЊЕ НАРОДНЕ БИБЛИОТЕКЕ СРБИЈЕ И СРПСКЕ ПРАВОСЛАВНЕ ЦРКВЕ

САЖЕТАК | Лична библиотека патријарха Павла представља посебну библиотеку целину значајне историјске личности и као таква ужива претходну заштиту и категоризацију утврђену *Законом о старој и рејској библиотечкој грађи* и другим прописима којима се уређује сређивање, обрада, чување и услови и начин коришћења грађе са статусом културног добра.

На иницијативу Његове светости патријарха српског господина Иринеја и Патријаршијског управног одбора да се заоставштина блаженопочившег патријарха српског Павла заштити, стручњаци Народне библиотеке Србије отпочели су, 5. децембра 2012. године, преузимање књижног фонда Библиотеке у циљу његовог профилисања, инвентарисања, обраде и израде штампаног каталога. Рад на каталогизацији и класификацији сређене и разврстане грађе започео је 8. фебруара 2013. године, а истовремено је отпочео и процес инвентарисања. Враћање обрађених публикација и њихово смештање у спомен-простор манастира Светог архангела Михаила у Раковици почело је 14. августа 2013. године.

Други ниво презентовања библиотеке целине представља излагање очима јавности дела публикација које се у њој налазе. У 2014. години, на дан стогодишњице рођења патријарха Павла, имали смо идеалну прилику да се рад на његовој библиотеци заокружи репрезентативном изложбом у простору Народне библиотеке Србије, у крилу Храма Светог Саве. Изложба је трајала од 14. септембра до 1. новембра 2014. године и пружила је јавности нови и другачији сусрет са патријархом Павлом.

Круна рада на једној библиотеци представља објављивање штампаног каталога. Тиме библиотека, чији садржај он представља, потврђује свој идентитет приказујући јавности садржину свога фонда и подстиче истраживаче разних

профила на научно-истраживачки рад. Истовремено, ова *књиџа о књиџама* представља трајну заштиту библиотеке целине. Први том каталога објављен је крајем 2014. године а други крајем 2015. године.

Након три године, наше две угледне институције културе успеле су да у сарадњи и уз огроман и видљив труд више десетина запослених окончају овај значајан подухват.

КЉУЧНЕ РЕЧИ | Лична библиотека патријарха Павла, Народна библиотека Србије, Библиотека Српске патријаршије, изложба, каталог

БИБЛИОТЕКА

На иницијативу његове светости патријарха српског господина Иринеја и Патријаршијског управног одбора, да се заоставштина блаженоупокојеног патријарха српског Павла заштити, у јулу 2012. године, стручњаци Народне библиотеке Србије у манастиру Светог архангела Михаила у Раковици прегледали су део те заоставштине.

Поред библиотеке, заоставштина обухвата и архивску документацију, уметничке предмете, као и личне ствари патријарха Павла за свакодневну употребу. За Библиотеку су већ биле предвиђене две просторије манастирског конака и опремљене наменски прављеним, највећим делом, застакљеним витринама. Публикације су биле смештене у полице, а део је био упакован у кутије и налазио се у осталим просторијама конака.

Протокол о сарадњи Српске православне цркве и Народне библиотеке Србије потписан је 6. септембра 2012. године. Први резултат те сарадње је сређивање личне библиотеке патријарха Павла. Сагласно томе, у Народној библиотеци Србије оформљен је тим стручњака који су, у сарадњи са колегама из Библиотеке Српске патријаршије, радили на сређивању и заштити Личне библиотеке патријарха Павла.

Стручни тим за овај обиман посао, након опсежних консултација, закључио је да би било делотворније да се поменути библиотечки материјал пренесе у Народну библиотеку Србије, где постоје техничке могућности да више библиотекара истовремено ради на обради публикација. Полазећи од обима и структуре фонда, смештајних услова, као и динамике рада Стручног тима Народне библиотеке Србије, усвојен је и одобрен од стране Светог архијерејског синода План активности на сређивању, инвентарисању, каталогизацији, класификацији и изради штампаног Каталога Личне библиотеке патријарха Павла.

Планом рада су предвиђене следеће етапе:

Припрема фонда за инвентарисање

Стицање увида у целину фонда. Припрема радне просторије ради стварања неопходних услова за селекцију и систематизацију грађе према утврђеним критеријумима. Инсталирање рачунара за рад. Организација пописивања и транспорта библиотечке грађе у Народну библиотеку Србије, као и пописивања и враћања обрађене грађе у манастир и њено распоређивање по полицама.

Инвентарисање библиотечке грађе

Формирање инвентарног пописа из електронске библиографске базе података.

Каталогизација и класификација библиотечке грађе

Креирање и преузимање записа у електронску библиографску базу података Библиотеке Српске патријаршије.

Израда и штампа Каталога Личне библиотеке патријарха Павла

Формирање корпуса каталога, редакција каталошких јединица, израда пратећих регистара, припрема за штампу и штампа.

Због прецизног и уједначеног рада донето је и *Крајко ујујсїво за физичку и библиографску обраду*, којег су се сви обрађивача придржавали. Током самог рада појављивали су се нови случајеви па је Упутство допуњавано новим примерима. Ово је било од значаја за будући рад библиотекара и на неким другим библиотечким целинама. У исто време са припремама техничке и стручне природе, у Библиотеци Српске патријаршије инсталиран је програмски пакет COBISS.

Стручњаци Народне библиотеке Србије, у присуству представника Библиотеке Српске патријаршије, отпочели су 5. децембра 2012. године процедуру преузимања Личне библиотеке патријарха српског Павла из манастира у Раковици.

Најпре је извршена примопредаја публикација које су се налазиле у кутијама. Публикације су на лицу места пописиване и, са тим списковима, пребациване у Народну библиотеку Србије, где је следило сравњивање спискова са

преузетим публикацијама и потом израђиван записник који садржи прецизан опис сваке јединице примљене библиотечке грађе.

Записнике о примопредаји заједно су потписивали представници Библиотеке Српске патријаршије и тима Народне библиотеке Србије. За Библиотеку Српске патријаршије Записник бр. 1 потписао је Зоран Недељковић, управник Библиотеке, а потом остале Ђакон Ненад Михаиловић, а за Народну библиотеку Србије Записник бр. 1 Дејан Ристић, в. д. управника, а потом остале Дубравка Симиновић, координатор Стручног тима. Сви записници су заведени у архиви Народне библиотеке Србије и предати обема странама на чување. На овај начин преузето је из манастира 11.702 јединице библиотечке грађе и израђено 25 записника о примопредаји (БСП–НБС) на 396 страна.

У згради Народне библиотеке Србије, за ову сврху, издвојена је одговарајућа просторија на другом спрату, опремљена полицама и столовима као и са три рачунара. Просторија је била стално под кључем и у њу се није могло ући без дозволе. Посао се обављао након радног времена и викендом. Због изузетног обима посла, касније су закупљена још два приступа COBISS-у, тако да је обрада могла да се одвија делом и у радно време.

Публикације су разврставане по врсти грађе, а у оквиру тога по језицима. Разврставане су у три формата и одлучено је да сигналирање буде по *numerusu sigensu*.

Библиографска обрада публикација рађена је у локалној COBISS бази Библиотеке Српске патријаршије. Обрада књига је започела 8. фебруара 2013. године, а обрада периодичних публикација и некњижне грађе започела је у јуну 2013. године, када је било могуће сагледати њихов комплетан обим.

Током рада појављивале су се и публикације које нисмо затекли у манастиру и оне су накнадно, мимо записника донете на обраду у Народну библиотеку Србије. Такође, и након закључења корпуса штампаног *Каталога*, нађен је изванредан број публикација. Остао је договор да када се све публикације коначно прикупе буду обрађене и њихов попис објављен у *Анексу Каталога*.

Од 14. августа 2013. године почиње враћање обрађених публикација у манастир и физичко сређивање саме библиотеке. Као последње, 19. фебруара 2016. године враћене су публикације на црквенословенском језику и комплетно упакована изложба са свим експонатима и легендама. Укупно је враћено 12.324 јединице библиотечке грађе. Пратило их је 43 записника (на 375 страна), обострано потписаних и заведених у архиви Народне библиотеке Србије.

У полице је смештено 7654 наслова монографских публикација (у 7818 примерака), 428 наслова периодичних публикација (у 1842 примерка) и 324 наслова некњижне грађе (у 689 примерака).

Међу библиотечком грађом је нађено, издвојено и враћено 202 јединице архивске грађе, које треба да буду стручно обрађене на свој начин. Издвојено је и 1773 примерка сувишака (1353 књига и 420 јединица периодике), које ће бити распоређене по одлуци Библиотеке Српске патријаршије. У Библиотеци патријарха Павла остали су дупликати само у случајевима када су се на њима налазиле посвете или неке друге занимљивости.

У реализацији целокупног пројекта учествовало је предано и од срца 60 запослених стручњака из обе библиотеке.

Публикације које је патријарх Павле прикупљао сведоче нам о томе да је имао интелектуални приступ вери и сопственом животу по вери. Највише публикација је религиозног садржаја - богослужбене књиге, теорија религије, историја и живот цркве, потом друштвене науке (филозофија, психологија, историја, књижевност и језик, уметност), па природне науке (физика, медицина, биологија). Све оно чиме је могао да обухвати свет.

Највећи део ове библиотеке чине књиге. Језици тих књига су српски, албански, арапски, босански, бугарски, грузијски, новогрчки, дански, енглески, италијански, јапански, латински, мађарски, македонски, немачки, норвешки, пољски, ромски, румунски, руски, словачки, словеначки, старогрчки, турски, украјински, фински, француски, хебрејски, хрватски, црквенословенски, чешки, шведски и шпански. Укупно 33. Када је тако скоро цео свет држао у рукама, имао је знања и снаге да са очинском љубављу и бригом испуњава своју мисију.

Брижљиво се односио према књигама, као према пријатељима. Својеручно их је препевезивао, међу њима и *О њисању и стиљу* Артура Шопенхауера (1918) или *Преисторијски човек* од Адолфа Хајлборна (1922). Брижљиво, стваралачки се односио према књигама као извору знања. Оставио нам је књигу *Religion und Naturwissenschaft* Макса Планка (1938) са преводом у рукопису.

Нема пуно рукописних бележака по књигама. Једино у неким богослужбеним књигама наилазимо на упутства за свештенослужитеље.

Преко 3600 публикација има неку посвету аутора или дародавца, потпис власника, рукописну белешку или печат. Школским друговима, пријатељима, сарадницима и људима код којих је уживао силно поверење било је стало да му, у знак захвалности за његову молитву, пруже, као руку, своју мисао или дело, да му одају своје поштовање. Он је то умео да разуме и цени и брижљиво је све то сабирао.

У великом броју публикација које се налазе у Личној библиотеци патријарха Павла (око 1700) могу се видети његови аутографи. Они исказују необичну блискост књиге и читаоца. Патријарх Павле се потписивао црним, плавим или

зеленим мастилом на насловној страни. Издвојили смо 84 варијанте потписа, а многе од тих варијанти се понављају. Аутографи дају кратку историју његовог напредовања у школовању и служби.

Посебну вредност ове библиотеке представљају часописи и новине на српском језику, објављене у нас или у иностранству, које се могу наћи само у овој библиотеци. Оне су прикључене и корпусу ретроспективне српске периодике и значајно су га обогатиле са 21 новим насловом:

Православна истина (Бијељина), *Православне двери* (Добој), *Моравска лира* (Јасика), *Српске земље* (Burnaby, BC), *Грчаница власник* (San Francisco), *Рудничанин* (Рудник), *Благовесник* (St. Albans), *Дечанац* (Београд-Железник), *Феникс* (Београд), *Покајник* (Београд), *Православни благовјесник* (Зворник), *Мали хришћанин* (Соколац), *Пасџир добри* (Пријепоље), *Реч* (Српски културни савез у Швајцарској, Duebendorf), *Глас Срба* (Paris), *Реч Храма Свештих Ајосџола Вароломеја и Варнаве* (Београд-Раковица), *Изворник* (Гњилане), *Наша Србија* (Хуманитарна организација „Наша Србија“, Београд), *Ика* (Подгорица), *Свешта Србија* (München), *Unsere Stimme = Наш глас* (Berlin).

Своје разумевање културе и њене вредности патријарх Павле је показао прикупљањем и некњижног материјала. У богатој патријарховој библиотеци налази се:

штампаних музикалија – 37, од којих се издваја партитура *Chant Ordinarium*, коју чине композиције за црквену грегоријанску музику. Потом *Laudamus: hymnal for the Assembly of the Lutheran World Federation*, у којој су представљене химне протестанске црквене музике коју је патријарх Павле добио на поклон 1994. године од тадашњег генералног секретара Лутеранске светске федерације Гунера Сталсета. Најстарија публикација у оквиру ове целине је *Ношњи зборник црквених њесама* из 1908. године, објављена у Новом Саду.

Картографску грађу чини 21 јединица, укључујући и два просторна плана – Републике Србије и Републике Српске. Географске карте и атласи новијег су датума.

Сликовна грађа представљена је графичким публикацијама, фотографијама, разгледницама и једним плакатом. Од графичких публикација ту су 17 графичких мапа и две графике. То су репродукције различитих мотива, изузев једног оригиналног екслибриса аутора Богдана Кршића. Тај оригинални графички лист сачуван је у Библиотеци од другог до десетог отиска. У Библиотеци се налази око 180 разгледница на којима су приказане православне цркве и манастири, репродукције православних икона и фресака и малобројне панораме градова. У овој целини се налази и осам фотографија, као и дијапозитиви у боји који приказују фреске из Пећке патријаршије.

Део ове збирке је и 67 православних џепних календара у издању различитих српских православних епархија у свету и 46 календара Грчке православне цркве. Највећи број чине црквени календари које је издао Свети архијерејски синод Српске православне цркве. Најстарији је из 1965. године. Као занимљивост издвајају се руком писане белешке уз одређене месеце у појединим примерцима календара.

Звучни и видео-снимци и електронске публикације нашли смо у свега неколико примерака – телевизијска емисија *Жена и мушкарац су ђред Свевишњим исто*, у којој је аутор и водитељ Марина Рајевић Савић водила разговор са патријархом Павлом и електронско издање *Светиої ђисма* у издању Светог архијерејског синода Српске православне цркве.

У Библиотеци се налазе и материјали који су штампани на једном листу или су у виду мањих боршура на најразноврсније теме, од хришћанских и православних садржаја до туристичких памфлета.

Као посебна занимљивост чува се његова искоришћена карта за више вожњи ГСП-ом у Београду.

ИЗЛОЖБА „ГОВОРИМ, А ЂУТИМ“

Стотину година од рођења патријарха Павла навршило се 11. септембра 2014. године. С обзиром да је сређивање његове заоставштине било у пуном јеку, то је била идеална прилика да се овај јубилеј обележи достојно, изложбом о његовој личној библиотеци.

Припрема изложбе започела је 4. фебруара 2014. године.

Изложена библиотечка грађа била је разврстана по врсти на књиге, периодичку и некњижни материјал.

Књиге су представљене у тематским целинама: богослужбене књиге, различита издања Библије, књиге из области теологије и оне које осветљавају друге религије. Издвојене су и књиге из других области знања које су биле предмет патријарховог интересовања, као и оне које су корићене њему у част. У малом броју публикација налазиле су се његове рукописне белешке.

Посетиоци су били у прилици да виде и велики број аутографа патријарха Павла, којима је он означавао своје књиге, као и његов екслибрис, који представља отворену књигу на чијим листовима се препознају иницијали Г С (Гојко Стојчевић). У питању је ручно рађени печат (димензија 15x10 mm) као покушај младог библиофила да обележи своју библиотеку.

Значајан број публикација има посвету аутора или дародавца и оне су заузеле посебно место на изложби.

Сарадња наше две институције, као и сређивање библиотеке патријарха Павла, привлачило је све време велико интересовање јавности и медија који су редовно извештавали о нашем раду. Тако смо могли да од РТС-а и Блиц-а добијемо и видео-записе снимане током нашег вишегодишњег рада, који су приказивани на изложби.

Портрет патријарха Павла из његове заоставштине, рад Саве Стојкова, такође је био изложен очима јавности.

Портрети патријарха Павла које смо увеличали и пренели на фолије дела су фотографи Драгана С. Танасијевића и Хаџи Марка Вујичића.

Попис експоната на изложби

Дела патријарха Павла

1. **Девич** : манастир Светог Јоаникија Девичког. – 2. изд. – Приштина : Народна и универзитетска библиотека, 1997
2. **Девич** : манастир Светог Јоаникија Девичког. – 2. изд. – Приштина : Народна и универзитетска библиотека, 1997. Тврди повез са златотиском
3. **Без осуда, отворено, очински.** – Београд : Задужбина Милоша Црњанског, 1996
4. **Девич** : манастир Светог Јоаникија Девичког. – Београд : [б. и.], 1989
5. **Који се дух јавља спиритистима.** – Београд : Издавачки фонд Архиепископије београдско-карловачке, 2002
6. **Понашање у светом храму** ; Начин и редослед целивања икона у светом храму ; Приклањање главе на богослужењу ; Клањање пред светим иконама. – Београд : Издавачки фонд Архиепископије београдско-карловачке, 2002
7. **Вршење опела над некрштеним.** – Београд : Издавачки фонд Архиепископије београдско-карловачке, 2002
8. **Особито поштовање дванаест петака у нашем народу.** – Београд : Издавачки фонд Архиепископије београдско-карловачке, 2002
9. **О помињању живих и упокојених на Литургији.** – Београд : Издавачки фонд Архиепископије београдско-карловачке, 2002
10. **Став Српске православне цркве према кремирању њених верника** ; Употреба венаца на сахрани. – Београд : Издавачки фонд Архиепископије београдско-карловачке, 2002
11. **Став Православне цркве о употреби контрацептивних средстава и побачају** : смисао и циљ брака. – Београд : Издавачки фонд Архиепископије београдско-карловачке, 2002

12. **Жена у хришћанству** : треба ли жене да покривају главу у храму за време богослужења. – Београд : Издавачки фонд Архиепископије београдско-карловачке, 2002
13. **Крштење детета некрштених родитеља**. – Београд : Издавачки фонд Архиепископије београдско-карловачке, 2002
14. **Опело самоубице** ; Смисао самоубиства због насилника. – Београд : Издавачки фонд Архиепископије београдско-карловачке, 2002
15. **Сликање лика Христовог и светих**. – Београд : Издавачки фонд Архиепископије београдско-карловачке, 2002
16. **Пост у Православној цркви** ; Која се храна употребљава уз пост ; Како треба постити пред Свето причешће ; Зашто је вечера мрсна уочи посног дана а посна уочи мрсног дана ; Када не треба постити средом и петком од Васкрса до Спасовдана ; Венчање уз пост. – Београд : Издавачки фонд Архиепископије београдско-карловачке, 2002
17. **Ко може бити кум на венчању и крштењу**. – Београд : Издавачки фонд Архиепископије београдско-карловачке, 2002
18. **Где се налазе рај и пакао**. – Београд : Издавачки фонд Архиепископије београдско-карловачке, 2002
19. **Молитве и молбе** : беседе, разговори, проповеди, писма и изјаве. – 1. изд. – Београд : БИГЗ, 1996
20. **Која су битна обележја православног храма**. – Београд : Издавачки фонд Архиепископије београдско-карловачке, 2002
21. **Став Православне цркве према слободи воље и предестинацији** (предодређењу). – Београд : Издавачки фонд Архиепископије београдско-карловачке, 2002
22. **Бесмртност душе и смисао вере у загробни живот**. – Београд : Издавачки фонд Архиепископије београдско-карловачке, 2002
23. **Шта ће бити са душама оних који нису познали хришћанство и умру ван крила Цркве**. – Београд : Издавачки фонд Архиепископије београдско-карловачке, 2002
24. **Живот по Јеванђељу**. – Приштина : Народна и универзитетска библиотека ; Београд : Православље, 1996
25. **Dieu voit tout : l'eglise orthodoxe face au conflit Yougoslave**. – Lausanne : L'Age d'Homme, 1995

Остале књиге из теологије

26. **Псалтирь**. [1904]. Садржи рукописне белешке и папирне обележиваче за псалме које је највише волео да чита.
27. **Εὐκλίων ἱερεὺς : ἀγιασματοῦν ἢ μικρονευχολογίων : περιχὸν τὰς ἀκολουθίας, εὐχὰς, ἐξορκισμοῦς κτλ.** [1904]. Књига је вероватно прво припала епископу бачком Никанору (Иличићу), коју је он 1964. године поклонио Павлу.
28. **Olavs Bibelen : det Nye Testamente og det Gamle Testamente.** [1997]. Поклон од шведског министра спољних послова Кнута Волебека (посланик ОЕБС-а), месец дана по окончању НАТО бомбардовања.
29. **Обред освећења храма вршеног од архијереја** : поводом освећења манастира Светог Преображења Господњег у Милтону. [1994]. Садржи исправке текста и поретка службе.
30. **Hebrew Bible.** [1928]. Свето писмо на хебрејском језику.
31. **Службеник.** [1974]. Његов лични службеник са рукописним белешкама.
32. **Божанствена литургија светог оца нашега Јована Златоуста.** [1922]. Садржи рукописне исправке превода.
33. **Und die Bibel hat doch recht : forscher beweisen die historische wahrheit / Werner Keller** [1955]. Ова књига је из периода када је био на постдипломским студијама у Атини.
34. **Библија је у праву** : историја и археологија потврђују / Вернер Келер ; с немачког превео Војислав Утвић. [1979]. Једна од првих објављених књига издавачке куће Каленић, коју је добио од блаженопочившег епископа шумадијског Саве (Вуковића).
35. **Посни триод** : Света велика седмица – Страсна / превео са грчког епископ рашкопризренски Артемије. [1996]. Ову богослужбену књигу поклонио му је рашчињени епископ рашко-прозренски Артемије.
36. **Хиландарски типик Светога Саве** / превео Л.[Лазар] Мирковић. [1935]. Књига је из периода његовог студирања на Богословском факултету и садржи рукописне белешке.
37. **Свето писмо** : на Стариот и на Новиот завет. [1991]. Поклон од архиепископа охридског и македонског Гаврила (Милошева).
38. **Душанов законик** : г. 1349 и 1354. / наново издао и прегледао Александар Соловјев. [1929]. Садржи рукописне белешке и 1 лист са исписаним мање познатим речима.

39. **Misal po zakonu rimskog dvora** / [uredništvo Ivo Frangeš ... et al.]. [1971]. Књига је припадала личној библиотеци блаженопочившег патријарха српског Германа (Ђорића). Ово је једна од ретких књига из личне библиотеке патријарха Германа која је сачувана. О судбини његове личне библиотеке после његове смрти, нема никаквих података.
40. **Bhagavad-gita** : kakva jeste : sa izvornim sanskritskim stihovima, latinskom transliteracijom, srpskohrvatskim sinonimima, prevodom i detaljnim tumačenjima / Śri Śrimad A. C. Bhaktivedanta Swami Prabhupada ; [s engleskog preveo Aleksandar Todorović]. [1991]. Књигу је добио на поклон од индијског амбасадора С. К. Матура.
41. **Психологија и филозофија религије** / Борислав Лоренц. [1938]. Књига је из периода када је био јерођакон.
42. **Namaz** : (muslimanska molitva) / Meulana Sadr-ud-Din ; preveo A. A. Mikuš. [193-?]. Књига је из периода када је похађао Сарајевску богословију.
43. **Основи учења о еволуцији** / Александар Д. Алексопуло. [1946]. Поклон од његовог синовца Марка. Садржи и рукописне белешке, по чему се види да је ову књигу читао неколико пута.
44. **Tibetanska knjiga mrtvih** : posmrtna iskustva u Bardo Ravni / [sakupio i izdao] V. J. Evans Venc ; [prema engleskom prevodu Lama Kazi Dava-Samdupa preveo Branislav Mišković]. [1978]. Садржи рукописне белешке.
45. Το μυστηριον της εν τη Αγια Τριαδι διακρισεως της Θειας ουσιας και ενεργειας κατα τον Αγιον Μαρκον Εφεσου τον Ευγενικον / Ειρηναίου Μπουλοβιτς. [1983]. Докторска дисертација епископа бачког Иринеја (Буловића).
46. **Врлина и срећа** / Борислав Михајловић-Лоренац.
47. **Како да сами себе васпитамо и култивишемо** / Сретен Динић. [1926]. Књигу је добио за добро владање као ученик I разреда ниже гимназије у Тузли.
48. **О угледању на Христа** / [Тома Кемпијски] ; превод с латинског од Јелене Марковићке. [1911]. Књига је из периода када је боравио у манастиру Свете Тројице за време Другог светског рата.
49. **Византијско богословље** : историјски токови и догматске теме / Џон Мајендорф ; превео с енглеског Јован Ђ. Олбина. [1985]. Садржи рукописне белешке.
50. **Convert --- or die!** : catholic persecution in Yugoslavia during World War II / by Edmond Paris ; translated form the French by Lois Perkins. [1990]. Књигу је добио на поклон од јеромонаха Гаврила из Америке.

51. Η ενότης της Εκκλησίας εν τη Θεία Ευχαριστία και τῷ ἐπισκόπῳ κατα τοὺς τρεῖς πρῶτους αἰῶνας / μητροπολίτου Περγάμου Ἰωάννου Δ. Ζηζιούλα. [1991]. Поклон од епископа пергамског Јована (Зизиуласа).
52. **Житија светих за месец јануар** / Јустин Сп. Поповић. [1972]. Прво издање добио је на поклон лично од светог Јустина Ћелијског.
53. **Правилник о владању и животу ученика српских православних богословија у интернату**. – Београд : [1953]. Садржи рукописне белешка уз неке чланове правилника.
54. Τῦν πικόνъ. [1960]. У њему су пронађена два листа са његовим белешкама. На једном листу се налази рукописне белешке о црквено-канонском поретку Руске православне цркве 1920–1995. А на другом белешка (која није цела) о литургичкој недоумици у вези са вађењем агнеца на проскомидији.
55. **Мали православни молитвеник** : на Брајевом писму. [1998]. Први штампани молитвеник за следе, који је израђен по благослову патријарха Павла.

Књиге са посветама и из различитих области знања

56. **Дјеса sunca** : drama u 4 čina / Maksim Gorki. – Osijek : R. Bačić, 1916
57. **Акатисти** / са грчког и црквенословенског превео Јустин Поповић. – [Ћелије] : Манастир Ћелије, 1957
58. **Дела апостолских ученика** : (апостолски оци) / превео са грчког изворника и краће уводе и напомене написао епископ захумско-херцеговачки и приморски Атанасије
59. **Писма о служби Божијој у Православној цркви** / написао Андрија Николајевић Муравјов ; с рускога превео Ђ. [Ђуро] Даничић. – 4. изд. – Београд : Српска краљевска академија, 1928
60. **Прва српска игуманија после средњег века** / монахиња Теодора (Васић). – Београд : Манастир Ваведење Пресвете Богородице, 2006
61. **С планине и испод планине**. 1 / Петар Кочић. – Бања Лука ; Београд : Задужбина „Петар Кочић“, 1996
62. **Читанка о манастиру Светог Стефана у Сланцима метоха хиландарског** / [приредио] Милисав Д. Протић. – Београд : Православље, 1972
63. **Kosovo** / [text by Dimitrije Bogdanovic ... et al.] ; compiled William Dorich. – Alhambra : The Kosovo Charity Fund, Serbian Orthodox Diocese of Western America, 1992
64. **Досељавање Срба на Балкан и прва држава**. – Београд : Литера, 1992
65. **ДУШАНОВ законик** : [1349, 1354] / превео, предговор и увод написао Никола Радојчић. – Нови Сад : Матица српска, 1950

66. **Живела бесмртна Србија!** : конференција Др-а Р. А. Рајса држана у Београду 9. новембра 1918
67. **Лечење болести лековитим биљем** : научно обрађено / Р[Риста] Гостушки. - 2. исправљено и допуњено изд. - Београд : Г. Кон, 1941
68. **Kratak prikaz Pestalozijevog učenja u odnosu prema zadrugarstvu** / Henry Faucherre ; sa nemačkog preveo Vekoslav Cizel. - Beograd : [Savez nabavljачkih zadruga државних службеника], 1935
69. **Religion und Naturwissenschaft** : Vortrag gehalten im Baltikum (Mai 1937) / von Max Planck. - Leipzig : Johan Ambrosius Barth, 1938 [са преводом у рукопису]
70. **Геометрија** : за VI разред средњих школа : са 109 слика / приредио Владимир Лапајне ; [српскохрватско издање приредио [т]. превео са словеначког] Татомир П. Анђелић]. - 1. изд. - Београд : Кредитна и припомоћна задруга Професорског друштва, 1937
71. **Јадници** : роман. 2 / Виктор Иго ; превео с француског Никола Банашевић. - Београд : Српска књижевна задруга, 1949
72. **Јадници** : роман. 3 / Виктор Иго ; превео с француског Никола Банашевић. - Београд : Српска књижевна задруга, 1950
73. **Светиње Косова и Метохије** / Слободан Милеуснић. - 2. допуњено изд. - Нови Сад : Православна реч ; Београд : Војноиздавачки завод, 2001
74. **Само дела љубави остају** / Владета Јеротић. - [Б. м.] : Манастир Хиландар, 1996
75. **Узгајање висококвалитетних матица** / Мића Младеновић, Гвозден Стевановић. - Београд : Завет ; Земун : Пољопривредни факултет, 2003
76. **Светлост света** : монографија о Светој земљи поводом 2000. година хришћанства. - Београд : Војноиздавачки завод : Т. С. Илијић, 2001
77. **Дећани**. 1 / [хисторија Влад. [Владимир] Р. Петковић ; архитектура Ђурђе Бошковић]. - Београд : Задужбина Мих. Пупина, 1941
78. **Kunst in Oberösterreich**. 1 / Karl Römer. - Linz : R. Trauner, 1983
79. **Конаци манастира Хиландара** / Александар Дероко, Слободан Ненадовић. - [Београд] : САНУ, [1971]
80. **Evangelium secundum Iohannem** / [traduzione italiana di Antonino Romeo ; illustrato con 56 xilografie di Alessandro Nastasio]. - Milano : Marzorati, 1970
81. **Мемоари** / Томислав Карађорђевић ; за штампу приредио Миле Недељковић. - Топола : Задужбина краља Петра I, 1999
82. **Свети манастир Хиландар српска царска лавра** / Миле В. Пајић ; [слике и мапе Миле В. Пајић ; фотографије Борислав Бајкић]. - Шабац : Удружење Ризница српске духовности, 2008

83. **Срби у свету - ко је ко 1996/99** : биографски лексикон / [аутор пројекта Милена Милановић. - Београд = Belgrade ; Лос Анђелес = Los Angeles : М. Милановић, 1999 [Примерак лексикона опремљен по узору на Хиландарско рукописно јеванђеље из 1337. године. Кожни повез украшен сребрним орнаментима].
84. **Историја народа србскогъ** / издана одъ Димитрија Давидовића ; преведена на францускѣи ѣзыкъ одъ Алфреда Винѣрона. - Београдъ : при Книгопечатни Княжества Србиѣ, 1848
85. **Упуство за црквено проповедништво** : (омилитика) : по Таворову и др. ауторима / Светолик П. Ранковић. - Београд : Штампарија П. Танасковића, 1894 [ручно преповезано].
86. **Преисторијски човек** : четири предавања из историје развитка људског рода од Адолфа Хајлборна са многим сликама према оригиналним фотографијама и цртежима / превео са немачкога В. В. - Београд ; Сарајево : И. Ђ. Ђурђевић, 1922 [ручно преповезано].
87. **Молитва светом Симеону** / [Светлана Велмар-Јанковић ; лепотом књиге бавио се Боле Милорадовић]. - Библиофилско изд. - Београд : Алдемо, 1998 [1. нумерисани примерак трокњижа поклоњен патријарху Павлу].
88. **Србија, од злата јабука** / [текстови Зоран Богавац ... [и др.]. - Београд : Принцип-Бонарт прес = Belgrade : Princip-Bonart pres, 2005 [кожни повез у дрвеној кутији обложеној кожом у платненој врећици].

Периодика

89. **Гласник** : службени лист Српске православне цркве / главни и одговорни уредник Никола Т. Алагић. - Год. 22, бр. 8 (1941)- . - Београд : Свети архијерејски синод, 1941- 1973, бр. 5, стр. 123-124
Рубрика: Питања и одговори
Питање: Треба ли освећивати нафору? Ако треба, када и којим речима?
Одговор епископа Павла са коментарима исписаним руком.
90. **Гласник** : службени лист Српске православне цркве / главни и одговорни уредник Никола Т. Алагић. - Год. 22, бр. 8 (1941)- . - Београд : Свети архијерејски синод, 1941- 1981, бр. 1, стр. 50-55
Рубрика: Питања и одговори
Питање: Откуд то да су мелодије свјетилна на Божић, Богојављење и Васкрс толико различне од свију осталих свјетилна и ексапостилара, који се код нас узимају свагда другог глас?
Одговор епископа Павла и Фолија са нотама затечена на стр. 55.

91. **Православное слово Сибири** / главный редактор Высокопреосвященнейший Антоний, Архиепископ Красноярский и Енисейский. - 2001, № 1 (авг.)- . - Красноярск : [Красноярская Епархия Русской Православной Церкви], 2001-2004, бр. 6/7
Са специјалним прилогом: Паланка Српска.
92. **Правослађе**. - 199?- . - Минск : Свята-Петра-Паўлаўскі сабор г. Мінска, Беларускае правослаўнае брацтва святих Віленскіх Мучанікаў, 199?- 1998, бр. 6
Посвећено Српској православној цркви.
93. **Къ свѣту**. - 1993?- . - Москва : [б. и.], 1993?-[1995], бр. 17
Посвећено симболици руске црквене архитектуре.
94. **Сербский крест** : вестник Межрегиональной общественной организации помощи братской Сербии "Святая Русь". - 1999, No. 1-14 (16. июнь-сентябрь). - Москва : [Святая Русь], 1999.
1999, бр. 2 (јун), бр. 3 (јул)
Патријарх Павле на Косову и Метохији у време НАТО бомбардовања Србије.
95. **L'aventure humaine** : publication internationale trimestrielle : science, culture et art. - 1986-1989?. - Paris : Cercle d'art, 1986-1989?.
1989, no. 10
Број посвећен Србији.
96. **Unsere Stimme** = Наш глас : serbische Informationsschrift / redaktion N. Ivančević. - 1993, nu. 1 (okt.)- . - Berlin : [Serbisch-deutsche Gesellschaft "Vuk Karadžić - Gebrüder Grimm"], 1993-
1993, Nr. 1
Примерак листа који је пронађен само у заоставштини патријарха Павла.

Некњижна грађа

97. **Скуп** поводом обележавања 110 година аутокефалности Румунске православне цркве.
[Позивница за скуп, идентификациони картон, фотографија].
98. **Свето писмо** [Електронски извор] / Стари завет превод Ђуре Даничића, Нови завет превод Комисије Светог архијерејског синода Српске православне цркве. Београд : Свети архијерејски синод Српске православне цркве : Megatrend software, 2000.
99. **Чланска карта** патријарха Павла за Друштво пријатеља Хиландара.
100. **Искоришћена карта** за више вођњи ГСП-ом.

101. **Жена** и мушкарац су пред свевишњим једно [Видео-снимак] : интервју са Његовом Светошћу Патријархом Српским господином Павлом / режија Дарко Девелић ; аутор и водитељ Марина Рајевић-Савић. Београд : М. Рајевић-Савић, 2007. (Телевизијски серијал „Док анђели спавају“).
102. **Кршић**, Богдан: Осамсто година Хиландара [Сликовна грађа] : из књиге : патријарх српски Павле. 1998. 1 графички лист. Тираж 40.
103. **Српски** православни календар са молитвеником : за преступну 1992 годину. [Стокхолм] : Српска православна епархија британско-скандинавска, [1991?].
[Руком писане белешке за сваки месец].
104. **Chant Ordinarium** [Štampana muzikalija] : formerly titled The Ordinarium of the Mass in Gregorian Chant of the Sarum Gradual. Austin: St. Hilarion Pres, 1992.
105. **Laudamus** [Štampana muzikalija] : hymnal for the Assembly of the Lutheran World Federation = Gesangbuch für die Vollversammlung des Lutherischen Weltbundes . Budapest: Lutheran World Federation, [1984?].
106. **Нотни зборник** црквених песама, које се поју на вечерњу, јутрењу, литургији и другим богослужењима православне српске цркве као велико појање у један глас ...[Штампана музикалија]. Нови Сад : Ј. Живковић, 1908. [Најстарија штампана музикалија у Библиотеци патријарха Павла].
107. **Мокрањац**, Стеван Ст.: Страно пјеније [Штампана музикалија]. Београд : Коста М. Бојковић, 1920. [Руком писана транслитерација на савремену ћирилицу].
108. **Разгледнице** (8) различитих мотива из Библиотеке патријарха Павла.
109. Портрет патријарха Павла из његове заоставштине, рад **Саве Стојкова**.

Изложбу је пратио обиман изложбени каталог са више ауторских текстова и фотографијама већине најзначајнијих експоната.

Отворио ју је патријарх српски господин Иринеј у присуству представника обе институције као и бројних посетилаца и великог броја представника значајних културних институција и свих облика медија. Имала је значајан одјек у јавности и њено трајање је било продужено због великог интересовања публике.

За све нас био је то нови сусрет са патријархом Павлом. Говорио нам је, а ћутао.

ШТАМПАНИ КАТАЛОГ

Сагласно усвојеном Плану рада, израда и припрема за штампу *Каталога Личне библиотеке патријарха Павла* детаљно је почела да се разрађује почетком јесени 2013. године.

Из електронске базе COBISS (Co-operative Online Bibliographic System and Services) никада раније нису сортирани штампани каталози, а велики проблем у раду и иначе, представљају исписи на грчком и црквенословенском језику. Ми смо их у нашем раду имали велики број. На новогрчком - 761 запис, 87 на старогрчком и 168 на црквенословенском језику. Тако је решење ова два проблема било од општег интереса и за остале чланице система.

Оформљена је Комисија на нивоу више заинтересованих институција међу којима је и Библиотека Српске патријаршије и предлог је послат свим библиотекама у систему COBIV (онима које имају грађу на овим језицима) за покретање иницијативе и слање захтева IZUM-у (Институту информацијских знаности из Марибора) за имплементацију црквенословенске ћирилице и грчког писма у систем.

Припремљен је и прослеђен и други захтев IZUM-у ради добијања одговарајућих исписа за штампани каталог, независно од писма. Решавање ова два захтева, исписа у каталогу и писма, био је процес. Значајно је и то да је тај процес почео баш од обраде Личне библиотеке патријарха Павла, па смо се надали добром исходу.

Такође, осмишљен и образложен предлог за израду каталога послат је свим сарадницима у тиму као и стручњацима Библиотеке Српске патријаршије да дају своје предлоге и сугестије. Након бројних консултација Предлог смо уобличили и послали у Марибор.

Преписка и тестирања трајали су више месеци, од краја октобра 2013. године до краја јула 2014. године. Тестирањем бројних решења, у сарадњи Народне библиотеке Србије и Библиотеке Српске патријаршије са IZUM-ом, креиран је посебан библиографски испис за израду библиотечких каталога.

Проблем писма је решен једним делом тако да је требало доста труда да се бројне библиографске јединице на грчком и црквенословенском језику допуне или потпуно креирају ручно.

Трошкове према IZUM-у за израду исписа по нашим захтевима сносиле су обе институције подједнако, и Народна библиотека Србије и Библиотека Српске патријаршије.

Штампани каталог је, тако, израђен сортирањем редигованих записа из електронске базе података Библиотеке Српске патријаршије у формату COMARC/V.

Каталогизација свих врста грађе рађена је према важећим ISBD стандардима. Каталогске јединице су распоређене по језицима, а унутар језика, по азбучном реду одреднице. Уколико има више истих одредница, примењен је азбучни редослед по наслову. Код публикација на српском језику примењен је потпуни каталогски опис, а код публикација на страним језицима, скраћени опис. Од овог принципа се одступило у напоменама које се односе на посвете, аутографе и рукописне белешке, због значаја тих података. Паралелно са обрадом рађена је и редакција записа.

Штампани каталог је фонд Личне библиотеке патријарха Павла представио у два тома:

Том 1, *Књије на српском и осталим јужнословенским језицима*, са четири регистра (Регистар аутора, Регистар наслова, Предметни регистар и Регистар превода са српског језика);

Том 2, *Књије на страним језицима; Периодика; Некњижна грађа*. Уз попис књига израдили смо четири регистра (Регистар аутора, Регистар наслова, Предметни регистар и Регистар превода са српског језика); уз попис периодике три регистра (Регистар наслова, Хронолошки регистар и Регистар издавача); уз попис некњижне грађе, такође, три регистра (Регистар аутора, Регистар наслова, Предметни регистар).

Шематски приказ система сигналирања и смештаја публикација са исцрпним упутством чини саставни део Каталога и налази се на крају сваког тома.

На крају другог тома објављен је и попис свих нађених аутографа патријарха Павла.

ЗАВРШНА РЕЧ

Лична библиотека патријарха Павла представља посебну библиотеку целину значајне историјске личности и као таква ужива претходну заштиту и категоризацију утврђену *Законом о старој и рејској библиотечкој грађи* и другим прописима којима се уређује сређивање, обрада, чување и услови и начин коришћења грађе са статусом културног добра. Смештена је у конаку Манастира архангела Михаила у Раковици, све публикације су библиографски обрађене и доступне су читаоцима преко електронског Каталога Библиотеке Српске патријаршије или преко штампаног каталога.

Патријарх Павле је био потпуно дорастао свом времену. Својим животом проповедао је у православљу науку Божју, с љубављу као највећом врлином. Руководио се мишљу да коме је више дато, од њега се више и тражи, од њега се очекује да увек зна шта ради и како треба да поступа, да је само такав човек кадар да сагледа целу истину.

Нама је оставио своју библиотеку да покушамо и ми, на своје путу, да будемо истрајни у радозналости и смирени у искушењима.

Човек се по делу и библиотеци познаје.

DUBRAVKA SIMOVIĆ
Belgrade
dubravka.simovic@outlook.com

THE PERSONAL LIBRARY OF PATRIARCH PAVLE:
AN EXAMPLE OF INTER-INSTITUTIONAL COOPERATION OF THE NATIONAL
LIBRARY OF SERBIA AND THE SERBIAN ORTHODOX CHURCH

SUMMARY | The personal library of Patriarch Pavle is a special library of a significant historical person, and as such, its protection and categorization are defined under the *Law on Rare and Old Library Materials* and other regulations which define sorting, processing, preserving, the conditions and manner of using the material that has a status of a cultural good.

At the initiative of His Holiness, Serbian Patriarch Irinej and the Board of Directors of Patriarchate to protect the legacy of the late Serbian Patriarch Pavle, the experts of the National Library of Serbia began taking over the book stock of the library on December 5th 2012 in order to profile, inventory, and process the stock and make a printed catalog. The work on cataloging and classifying the organized and sorted materials began on February 8th 2013, while at the same time the inventorying process was started. Returning the processed publications and placing them in the memorial room of the monastery of Holy Archangel Michael in Rakovica began on August 14th 2013.

The second level of presenting the library is making the part of publications that are in the library available to the public. In 2014, on the 100th anniversary of the Patriarch Pavle's birthday, we had an ideal opportunity to mark the work on its library by delivering a representative exhibition in the facilities of the National Library of Serbia, in the Saint Sava Temple wing. The exhibition was opened from September 14th to November 1st 2014 and gave the public a chance to approach Patriarch Pavle from a new and different angle.

The apex of the work on a library is publishing a printed catalog. Thereby the library, the content of which the catalog represents, reaffirms its identity by showing to the public the contents of its stock and encourages the researchers of different profiles to conduct scientific work and research. At the same time, this *book on books* represents a durable protection of the library. The first volume of the catalog was published towards the end of 2014, while the second volume was published during 2015.

After three years, our two renowned institutions of culture managed to end this significant endeavor thanks to cooperation, and to enormous and visible effort of dozens of employees.

KEY WORDS | the Patriarch Pavle's personal library, the National Library of Serbia, the library of the Serbian Patriarchate, exhibition, catalog

ДУБРАВКА СИМОВИЧ
Белград
dubravka.simovic@outlook.com

ЛИЧНОЕ КНИЖНОЕ СОБРАНИЕ ПАТРИАРХА ПАВЛЕ:
ПРИМЕР МЕЖИНСТИТУЦИОНАЛЬНОГО СОТРУДНИЧЕСТВА
НАЦИОНАЛЬНОЙ БИБЛИОТЕКИ СЕРБИИ С
СЕРБСКОЙ ПРАВОСЛАВНОЙ ЦЕРКОВЬЮ

АННОТАЦИЯ | Личное книжное собрание Патриарха Павле представляет собой специальное библиотечное целое выдающегося исторического деятеля и потому она пользуется предварительной защитой и категоризацией, регламентированной *Законом о старых и редких библиотечных материалах* и другими нормативными актами, регуливающими сортировку, обработку, сохранение, условия и вид использования документов, имеющих статус культурного блага.

По инициативе Его Святейшества Сербского Патриарха г-на Иринейя и Национального церковного совета для защиты наследия блаженнопочившего сербского Патриарха Павле, специалисты Национальной библиотеки Сербии 5 декабря 2012 года начали перехватывать книжный фонд библиотеки с целью его профилирования, инвентаризации и подготовки его печатного каталога. Работа по каталогизации и классификации упорядоченного и отсортированного материала началась 8 февраля 2013 года, тогда же был начат и процесс инвентаризации. Возврат обработанных публикаций и размещение их в мемориальное помещениемонастыря Святого Архангела Михаила в Раковице началось 14 августа 2013 года.

Второй уровень презентации коллекции в целом – это ознакомление общественности с частью находящихся в ней публикаций. В 2014 году, к 100-летию со дня рождения Патриарха Павле, у нас была идеальная возможность отметить работу над его библиотекой, устроив представительную выставку в помещениях Национальной библиотеки Сербии, в крыле храма Святого Саввы. Выставка проходила 14 сентября по 1 ноября 2014 года и дала возможность общественности познакомиться с Патриархом Павле по-новому и по-другому.

Вершиной работы над книжным собранием является издание печатного каталога. Таким образом, книжное собрание, содержание которого представляет собой каталог, подтверждает свою идентичность, показывая общественности содержание своего фонда, и поощряет исследователей различного профиля к проведению научной работы и исследований. В то же время эта *книга о книгах*

представляет собой постоянную защиту книжного собрания. Первый том каталога был опубликован к концу 2014 года, а второй том – в 2015 году.

Спустя три года двум нашим видным культурным учреждениям удалось положить конец этому значительному начинанию благодаря сотрудничеству и огромным и заметным усилиям десятков сотрудников.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА | личное книжное собрание Патриарха Павле, Национальная библиотека Сербии, Библиотека Сербской Патриархии, выставка, каталог